
**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ІНСТИТУТ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

ВІДДІЛ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

ЛАБОРАТОРІЯ ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РИНКУ ПРАЦІ

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІКА ФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТИ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ НАПРН УКРАЇНИ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ювілейних XV Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених
пам'яті доктора педагогічних наук, **Федоришина Бориса Олексійовича**

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

м. Київ 2025 рік

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА
ВІДДІЛ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
ЛАБОРАТОРІЯ ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РИНКУ ПРАЦІ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІКА
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАПН УКРАЇНИ

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
ювілейних XV Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті
доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича
за редакцією Н.В. Павлик

Київ-2025 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою:

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
(протокол № 10 від 26 червня 2025 року)

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
(протокол № 5 від 16 червня 2025).

Рецензенти:

Хомич Л. О. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Охріменко З. В. – кандидат педагогічних наук, завідувач відділу виховного проєктування Інституту проблем виховання НАПН України.

Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів ювілейних XV Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н.В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2025. – 124 с.

У збірнику матеріалів конференції представлено праці психологів, педагогів, освітян-практиків з актуальних проблем сьогодення, зокрема: висвітлення питань про важливість профорієнтації у процесі соціально-психологічного розвитку особистості; психологічного супроводу в процесі професійного самовизначення учнів ЗЗСО та професіогенезу людини; особистісно-професійного розвитку різних соціально-вікових категорій населення України; а також проблем професійного успіху особистості, психологічної специфіки педагогічної діяльності в епоху глобальних світових змін, врахування особливостей особистісних змін в умовах військової агресії, кар'єрного консультування.

Збірник адресовано педагогічним працівникам, науковцям, практичним психологам, соціальним педагогам, а також студентам, аспірантам, докторантам психолого-педагогічного профілю.

ЗМІСТ

Вступ	5
Баніт О. Психологічний супровід професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти	9
Бартош С. Психологічна профілактика професійного вигорання в діяльності суддів та адвокатів в умовах високого професійного навантаження	10
Башук Л. «Мистецтво як опора: досвід студії живопису та арт-терапії «malen» у наданні психотерапевтичної допомоги в умовах війни та проєкт «Як пахне мир»	13
Бех І. Нова стратегія у професійній орієнтації	16
Богдан О. Психоедукаційний супровід фахівців контактних професій тренерською мультидисциплінарною командою із застосуванням методів арттерапії	18
Боднарук І. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців до роботи в галузі позашкільної мистецької освіти	22
Василькевич Я., Кікінежді О. Особливості діагностики професійної спрямованості студентів у процесі фахової підготовки	25
Ворожбіт-Горбатюк В. Профорієнтація і професійне навчання для розвитку особистісно-професійного ресурсу суб'єктів пробації	28
Голошук К. Розвиток емпатії та психологічні особливості емоційної сфери особистості у юнацькому віці	31
Губіна Г. Види патентних повірених згідно законодавства Словачької республіки	33
Дем'яненко А. Шкільний підручник у воєнний час: психосоціальна підтримка, освітня стабільність і засіб розвитку стійкості	36
Дорофей С. Роль шкільного психолога у супроводі професійного розвитку педагога	38
Дудар О. В. Психологія надії як ресурс професійної адаптації в умовах кризи	40
Дуткевич Т. Психологічні особливості формування уявлень про професії у дошкільників	42
Засць І. Штучний інтелект та майбутнє професій	46
Іванова О. Ресурси профорієнтації для розвитку резильєнтності особистості в умовах війни	50
Ігнатович О. Психологічна допомога ветеранам: виклики та ефективні підходи	52
Калюжна Т. Етичне і відповідальне використання інноваційних інструментів ІІІ науково-педагогічними працівниками ЗВО	55
Коляда М. Розвиток профорієнтаційної компетентності педагогічних працівників у просторі суб'єкт-суб'єктної взаємодії	59
Кохан В. Трудові права ветеранів війни в Україні: особливості їх реалізації та дотримання	60
Літвін Ю. Структурні компоненти розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкової школи	62
Любчич А. Правові механізми забезпечення психологічної безпеки науковців у професійній діяльності: виклики та рішення	65

<https://mcsc.gov.ua/news/mysteczka-osvita-v-ukrayini-estetychne-vdoskonalennya-osobystosti-cherez-rozkryttya-tvorchogo-potenczialu/> (дата звернення: 16.03.2025).

4. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. О. В. Биковської. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.

Ярослава Василькевич

Оксана Кікінежді

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасні трансформаційні процеси в системі вищої освіти України та Нової української школи загострюють проблеми психологічної адаптації та формування професійного самовизначення здобувачів та здобувачок вищої освіти як суб'єктів професійного зростання, відповідності їх знань та вмінь потребам сучасного інформаційного суспільства, новим стандартам навчання та запитам ринкової економіки. Зазначені процеси відбуваються на тлі посилення вимог до молодого фахівця, актуалізують необхідність підвищення якості професійної підготовки психолога та ініціюють інтерес дослідників до різних аспектів його особистості й професійної діяльності. Тому одне з головних завдань у підготовці майбутніх спеціалістів передбачає формування усвідомленого та внутрішнього прийняття особливостей професійної діяльності, інтересів і схильностей до неї, розвиток професійних переконань, цінностей та ідеалів, що зумовило мету дослідження.

Професійна самосвідомість виступає в єдності особистісної та професійної спрямованості, оскільки усвідомлення себе у світі нерозривно пов'язане із усвідомленням власних здібностей і можливостей, прикладених до певної галузі людської діяльності (Г. Костюк, М. Боришевський, В. Роменець, В. Моляко, Б. Федоришин, Т. Говорун, Л. Долинська, С. Максименко, Г. Ложкін, М. Савчин, Т. Титаренко, В. Татенко, Н. Шевченко та ін. учені). Проблеми професійної спрямованості та професійної адаптації різнобічно висвітлено в низці психолого-педагогічних досліджень (Н. Ничкало, Н. Побірченко, В. Синявський, О. Сергеєнкова та ін.).

На думку Б. Федоришина, одного з фундаторів української професійної психології, професіоналізація особистості є провідним шляхом її самореалізації, що доводить виключну важливість її успішності. Б. Федоришин заклав основи професійної орієнтації, у процесі якої формуються моделі самовизначення, досліджував питання перетворення здібностей у функціональні якості людини. Учений трактує професійну спрямованість як психологічну готовність людини до вибору напрямку майбутньої професійної діяльності, що пов'язана з усвідомленням особистістю вагомих аспектів й особливостей майбутньої

професійної діяльності. Вона виявляється в підвищеній зацікавленості до процесів і фактів, що прямо чи опосередковано стосуються певної професії [5].

Проблема особистісно-професійного розвитку в період навчання у вищому навчальному закладі широко представлена в працях українських психологів О. Бондаренка, Я. Василькевич, Є. Іванченко, М. Дідух, М. Омельченко, Т. Омельченко, М. Савчина, Л. Степаненко, Н. Шевченко та ін.

Професійна спрямованість у психологічній літературі трактується як провідна інтегральна якість особистості, характерною рисою якої є вибіркове і мотиваційне ставлення індивіда до вибору професії відповідно до покликання та ідеалів, світогляду та інтересів. Високий рівень професійної спрямованості є тією якісною особливістю структури мотивів особистості, яка виражає єдність інтересів і особистості в системі професійного самовизначення.

До структури професійної спрямованості входять такі основні компоненти: мотиви, ціннісні орієнтації, професійна позиція, соціально-професійний статус. Психологічними механізмами формування професійної спрямованості особистості можуть виступати мотиви, життєві цінності, особистісні характеристики, здібності та задатки до обраної професії, що визначають професійно важливі якості. Таким чином, механізми формування професійної спрямованості студентів становлять собою складну багаторівневу структуру, що динамічно розвивається у процесі фахової підготовки.

Метою емпіричного дослідження було виявлення специфіки професійної спрямованості здобувачів вищої освіти, майбутніх психологів та соціальних педагогів у процесі їх фахової підготовки. У дослідженні взяло участь 27 студентів Університету Григорія Сковороди в Переяславі. З метою вивчення кар'єрних орієнтацій особистості використано методика «Якорі кар'єри» Е. Шейна. Для визначення ступеня зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності, до якої є нахили, використано опитувальник професійної спрямованості Д. Голланда.

Аналіз особливостей розвитку кар'єрних орієнтацій студентів показав, що більшість майбутніх фахівців мають домінантно-розвинений тип кар'єрної орієнтації «Служіння» – 37,0%. Цей тип кар'єрної орієнтації характеризується гуманістичною спрямованістю, емпатійністю особистості фахівця, його мобільністю та гнучкістю. Головні цінності людини такої спрямованості – це люди та робота на їх благо. Саме така кар'єрна орієнтація є найбільш характерною для професії психолога і соціального педагога, оскільки характеризується соціальною взаємодією та професійною спрямованістю діяльності на допомогу іншій особистості. Кар'єрну орієнтацію «Професійна компетентність» мають 22,2% майбутніх психологів і соціальних педагогів. У 14,8% досліджуваних відмічається

тип кар'єрної орієнтації «Стабільність». Схильність до «Автономії» як типу кар'єрної орієнтації виявили 11,1% студентів. Тип «Інтеграція стилів життя» виявлений у 7,4% майбутніх фахівців. У 3,7% студентів діагностований тип кар'єрної орієнтації «Менеджмент», «Підприємництво», «Виклик».

Опитувальник професійної спрямованості Д. Голланда визначає ступінь зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності, до якої в неї є нахили. Д. Голланд виділяє шість типів особистості: реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький, артистичний. Суть методики полягає в тому, що успіх у професійній діяльності залежить від відповідності типу особистості та типу професійного середовища. За результатами опитувальника професійної спрямованості Д. Голланда виявлено, що більшість студентів мають схильність до соціального типу особистості – 36,6%. У 20% досліджуваних діагностовано інтелектуальний тип особистості, що орієнтований переважно на розумову працю. Артистичний тип особистості мають 16,6% майбутніх фахівців. У 13,3% студентів діагностовано підприємницький тип. У 6,6% досліджуваних визначений конвенційний і реалістичний тип особистості. Таким чином, більшість студентів належать до соціального типу особистості, що підтверджує їх високий рівень професійної спрямованості як майбутніх фахівців соціономічних професій.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо розробку системи заходів, спрямованих на формування професійного бачення світу в процесі фахової підготовки. Такими заходами для студентів молодших курсів можуть стати психологічні консультації з питань професійної орієнтації, особистісного самовизначення, тренінги, спрямовані на розвиток професійно важливих якостей, а для студентів старших курсів – тестування та анкетування перед вибором фахової спеціалізації.

Література:

1. Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога : монографія / за ред. проф. М. В. Савчина. Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. 331 с.
2. Побірченко Н. А., Сергєєнкова О. П., Сургунд Н. А. Витоки неперервної професійної орієнтації у працях вітчизняного дослідника Бориса Федоришина. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 4. С. 45-48.
3. Психологія профорієнтації в системі педагогічної освіти : монографія / Єгорова Є. В, Ігнатович О. М, Кобченко В. В, Литвинова Н. І, Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Київ : Педагогічна думка, 2014. 375 с.
4. Теорія і практика дослідження взаємодії суб'єктів освітнього простору в парадигмі генетичної психології : монографія / колектив авторів, за науковою редакцією академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 225 с.
5. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1996. 383 с.
6. Шевченко Н. Ф. Дослідження професійної спрямованості майбутніх психологів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5). С. 95-101.

7. Vasylykevych Ya. Z., Ryk H. S., Kikinezhdi O. M. Features of the Development of Professional Orientation of Students in the Process of Specialized Training. *Professional training of future specialists amidst modern realities* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Vol. 1. P. 69-87. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-522-8-5>

Вікторія Ворожбіт-Горбатюк

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ І ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РЕСУРСУ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ

2025 рік позначений десятою річницею функціонування інституту пробації в Україні. Цей інститут реалізує значущий ціннісний орієнтир гуманізації виконання покарань за кримінальні правопорушення. Статтею 4 Закону України «Про пробацію» конкретизовано: «Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності» [4]. Статтею 10 вказаного Закону України визначено сутність і порядок здійснення наглядової пробації, реалізації пробаційних програм [4]. В огляді діяльності Державної установи «Центр пробації» за 2024 рік зазначено про те, що 2 024 року по обліку уповноважених органів з питань пробації пройшло 1075 неповнолітніх засуджених [с.36-37]. Профорієнтація і професійне навчання неповнолітніх суб'єктів пробації потребує уваги і спільних конструктивних ініціатив учених різних галузей знань – права, економіки, освіти, соціальних, поведінкових наук – для досягнення масштабної мети пробації.

Заявлена у назві цієї публікації тема є компонентом наукової розвідки на виконання фундаментального дослідження «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕІ 0124U005234), що виконується у відділі дослідження проблем кримінально-виконавчого права у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПН України. Фахівці відділу упродовж тривалого часу на системному рівні проводять аналітичну, узагальнюючу роботу проблематики ефективності соціально-виховної роботи, а також корекційних виховних впливів під час реалізації пробаційного нагляду. Цілеспрямована профорієнтація і професійне навчання за затребуваними напрямками підготовки кваліфікованих кадрів – неодмінний компонент такої ефективності. На теперішній час про критерії ефективності акумульовано висновки у низці наукових праць [1; 2; 7; 9]. У процесі дослідження ми послуговувалися методологічними рекомендаціями Європейської конфедерації пробації [3], висновками і пропозиціями дослідниці О. Коваленко щодо змістово-ціннісних орієнтирів професійної підготовки